

Miejsce praktyk zawodowych w akademickim kształceniu nauczycieli przedszkoli (w latach 1981–1989) na przykładzie Uniwersytetu Łódzkiego

Place of professional practice in education of kindergarten education teachers (in 1981–1989) on the example of the university of Łódz

ABSTRACT

In the process of the academic education of nursery teachers, pedagogical practice has always been an important, if not indispensable, constituent of vocational training, together with its theoretical aspect. With no hands-on experience, the knowledge possessed by a teacher can only remain the knowledge of teaching, and it is not enough just to have knowledge in order to perform educational tasks in practice. This article focuses on the position of apprenticeship in academic nursery teacher training (between 1981 and 1989), illustrated with the example of the University of Lodz.

Keywords: *teaching practice, professional practice, teacher, competence*

STRESZCZENIE

W akademickim kształceniu nauczycieli przedszkoli, praktyka pedagogiczna na równi z aspektem teoretycznym od zawsze stanowiła i nadal stanowi bardzo istotny, wręcz niezbędny element przygotowania zawodowego. „Bez doświadczenia praktycznego bowiem wiedza nauczyciela może pozostać jedynie wiedzą o nauczaniu, gdyż nie wystarczy wiedzieć, by prawidłowo realizować w praktyce zadania edukacyjne”. Przedmiotem niniejszego artykułu jest miejsce prak-

tyk zawodowych w akademickim kształceniu nauczycieli przedszkoli (w latach 1981–1989) na przykładzie Uniwersytetu Łódzkiego.

Słowa kluczowe: *praktyka pedagogiczna, praktyka zawodowa, nauczyciel, kompetencje*

Wprowadzenie

Jednym z najistotniejszych elementów kształcenia nauczycieli zdaniem Stanisławy Włoch „była, jest i być powinna praktyka nabywania umiejętności zawodowych. Bez doświadczenia praktycznego wiedza nauczyciela może pozostać jedynie wiedzą o nauczaniu, nie wystarczy wiedzieć, by prawidłowo realizować w praktyce zadania edukacyjne” (Włoch, 2005, s. 224). Na przestrzeni lat wyraźnie widać, jak znaczącym elementem w kształceniu przyszłych nauczycieli przedszkoli, w tym także na poziomie akademickim, było przygotowanie do pracy w zmieniającym się wciąż systemie szkolnym, wypracowanie nowych rozwiązań pedagogicznych oraz tworzenie nowego doświadczenia.

Inauguracja kształcenia nauczycieli przedszkoli na Uniwersytecie Łódzkim

Uniwersytet Łódzki został utworzony na mocy dekretu z 24 maja 1945 roku (Dz. Urz. MO z 1945 r., nr 2, poz. 50), a jego podwalinami są dorobek i tradycja takich instytucji edukacyjnych, jak Instytut Nauczycielski, Wyższa Szkoła Nauk Społecznych i Ekonomicznych oraz Wolna Wszechnica Polska. Kształcenie nauczycieli przedszkoli na Uniwersytecie Łódzkim zainaugurowano w roku akademickim 1973/74 na czteroletnich zaocznych studiach zawodowych organizowanych w Instytucie Pedagogiki i Psychologii na Wydziale Filozoficzno-Historycznym, gdzie zajęcia prowadziło wówczas 7 samodzielnych pracowników nauki, 27 starszych wykładowców, wykładowców, adiunktów oraz 7 starszych asystentów lub asystentów (Archiwum UŁ, sygn. 157).

Według źródła, niezwykle istotna była dbałość o właściwy przebieg i efektywność wszystkich zaocznych studiów pedagogicznych. Niemalże utrudnienie stanowiła jednak duża liczba studentów i kierunków organizowanych wówczas na wydziale. W styczniu 1978 roku ogółem, w trybie niestacjonarnym, studiowało 828 osób, w tym 127 przyszłych nauczycieli przedszkoli (Archiwum UŁ, sygn. 157).

Wraz z rozpoczęciem sesji zimowej roku akademickiego 1978/79 osoby studiujące na I i II roku zawodowych studiów zaocznych pedagogiki zaliczono do grona studentów jednolitych studiów magisterskich zaocznych pedagogiki o specjalności *wychowanie przedszkolne* (Archiwum UŁ, sygn. 89). Zadaniem nowych studiów pedagogicznych, jak pisze Wiesława Leżańska (1998, s. 150), było między innymi „rozwijanie zainteresowań pedagogicznych zarówno teoretycznych, jak i praktycznych oraz kształtowanie postawy identyfikacji z zawodem”.

W listopadzie 1980 roku w Instytucie Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu Łódzkiego wysunięto projekt powołania Pracowni Wychowania i Nauczania Początkowego. Miała ona być samodzielną jednostką podlegającą dyrekcji Instytutu i koordynować pracę w zakresie metodyk nauczania i wychowania oraz praktyk w ścisłej współpracy ze szkołami i przedszkolami ćwiczeń. W skład pracowni miały wchodzić osoby o dużym doświadczeniu zawodowym. Niestety, projekt ten nie doczekał się realizacji (Archiwum UŁ, sygn. 682).

W 1981 roku zaproponowano podział Instytutu Pedagogiki i Psychologii UŁ na katedry. Profesor dr Eugenia Podgórska, ówczesna dyrektor Instytutu, zasugerowała przejęcie organizacji studiów w zakresie *nauczania początkowego i wychowania przedszkolnego* przez Zakład Dydaktyki (Archiwum UŁ, sygn. 682, s. 36). W dniu 24 września 1981 roku Rada Wydziału Filozoficzno-Historycznego większością głosów podjęła decyzję o powołaniu w miejsce Instytutu Pedagogiki i Psychologii następujących Katedr:

1. Historii i Teorii Wychowania,
2. Pedagogiki Społecznej,
3. Dydaktyki,
4. Kształcenia Nauczycieli Wychowania Muzycznego i Wychowania Technicznego,
5. Psychologii (Archiwum UŁ, sygn. 682, s. 46).

Opiekę merytoryczną i organizacyjną nad *wychowaniem przedszkolnym* przydzielono ostatecznie Katedrze Historii i Teorii Wychowania, zaś nad *nauczaniem początkowym* Katedrze Dydaktyki (Archiwum UŁ, sygn. 682, s. 55–56).

Pod kierunkiem prof. dr Eugenii Podgórskiej w Katedrze Historii i Teorii Wychowania pracowało 5 doktorów i 19 magistrów pedagogiki. Układ personalny w Katedrze i Zakładzie Historii i Teorii Wychowania przedstawia tabela 1.

Tabela 1.

Wykaz osób zatrudnionych w Katedrze i Zakładzie Historii i Teorii Wychowania UŁ w chwili ich utworzenia

Lp.	Tytuł naukowy	Imię i nazwisko
1.	prof. dr	Eugenia Podgórska
2.	dr	Tadeusz Jałmużna
3.	mgr	Wiesława Leżańska
4.	mgr	Ewa Witkowska
5.	mgr	Mirosława Zalewska-Pawlak
6.	mgr	Danuta Łęska
7.	mgr	Małgorzata Bieleńska-Chomiczewska
8.	mgr	Sławomir Sztobryn
9.	dr	Dariusz Greulich
10.	dr	Maria Kuźnik (roczny urlop)
11.	dr	Halina Gajdamowicz
12.	mgr	Marzena Iwanicka
13.	mgr	Tadeusz Ejsmont
14.	mgr	Elżbieta Kossowska-Szwed
15.	mgr	Bożena Strzałka
16.	mgr	Paweł Babij
17.	mgr	Małgorzata Rosin
18.	mgr	Magdalena Torzewska-Bińczak
19.	mgr	Małgorzata Mysior
20.	mgr	Janina Kijak
21.	mgr	Bogusław Śliwerski
22.	mgr	Małgorzata Anioł
23.	mgr	Grzegorz Michalski
24.	mgr	A. Trzuskowski
25.	dr	H. Cudak (1/2 etatu)

Źródło: Archiwum UŁ, sygn. 682, s. 57

Strukturę organizacyjną Wydziału Filozoficzno-Historycznego według stanu na dzień 30 grudnia 1981 roku przedstawia tabela 2.

Tabela 2.

Struktura organizacyjna Wydziału Filozoficzno-Historycznego według stanu na dzień 30 grudnia 1981 roku

Lp.	Pełniona funkcja	Imię i nazwisko
1.	Dziekan Wydziału	doc. dr hab. Jan Gregorowicz
2.	Prodziekan ds. dydaktyki	doc. dr hab. Olga Czerniawska
3.	Prodziekan ds. socjalno-bytowych	doc. dr hab. Waldemar Ceran
4.	Prodziekan ds. rozwoju i nauki	prof. dr Zofia Libiszowska
5.	Kierownik Studium Zaocznego Historii	dr Jerzy Grobis
6.	Kierownik Studium Zaocznego Pedagogiki	dr Wiesława Sieczyk

Źródło: Archiwum UŁ, sygn. 682, s. 71

Warto zauważyć, że kształcenie nauczycieli przedszkoli w trybie dziennym rozpoczęto na Wydziale Filozoficzno-Historycznym dopiero w roku akademickim 1982/83. Według pierwszych planów studia dzienne obejmowały 3150 godzin dydaktycznych łącznie z praktykami pedagogicznymi śródrocznymi (Dz. Urz. MOiSzW 1967, nr B–6, poz. 58).

Wydział Nauk o Wychowaniu na Uniwersytecie Łódzkim utworzono na podstawie art. 49 Ustawy o szkolnictwie wyższym z 12 września 1990 roku (Dz. Urz. MO 1990 r., nr 65, poz. 210) oraz na mocy uchwały Senatu Uniwersytetu Łódzkiego z 13 września 1991 roku. Utworzenie nowego wydziału sprzyjało otwarciu nowych kierunków studiów i wprowadzeniu specjalności edukacyjnych, w tym *pedagogiki wieku dziecięcego*.

Nakreślone zmiany edukacji nauczycielskiej w latach 80. miały „przyczynić się do stworzenia racjonalnego i spójnego wewnątrznie swoistego systemu kształcenia, doksztalcenia i doskonalenia nauczycieli. Miały także wpłynąć na podniesienie jakości edukacji nauczycielskiej. Kolejne dziesięć lat wykazało, że ich charakter był zbyt ogólny i mało perspektywiczny (...). Przyczyny tego stanu rzeczy (...) były uwarunkowane określoną polityką oświatową oraz sytuacją społeczno-ekonomiczną” (Leżańska, 1998, s. 160).

Miejsce praktyk zawodowych w kształceniu nauczycieli przedszkoli

Praktyki pedagogiczne ciągłe i śródroczne organizowane były bezpośrednio na kierunkach pedagogicznych Wydziału Filozoficzno-Historycznego przez katedry. Funkcje koordynatorów w ramach wydziałów pełnili

pełnomocnicy dziekanów ds. praktyk, a na uczelni pełnomocnik rektora ds. praktyk pedagogicznych (była nim Eleonora Trzcicka – adiunkt w Instytucie Historii). Placówki do prowadzenia praktyk były typowane przez Zakłady Dydaktyk w porozumieniu z nauczycielami-metodykami i zatwierdzane przez Kuratorium Oświaty i Wychowania m. Łodzi.

Na uczelni „organizowane były:

- praktyki pedagogiczne ciągłe – dwóch praktykantów w placówce,
- praktyki pedagogiczne śródroczne (w ramach zajęć z dydaktyk szczegółowych oraz zajęć kierunkowych prowadzonych na pedagogice obejmowały około 40% zajęć z dydaktyk – przeciętnie około 45 godzin. Liczebność grup wynosiła minimum 6 osób, a maksimum 15),
- wakacyjne – organizowane na kierunkach pedagogicznych Wydziału Filozoficzno-Historycznego)”, (Archiwum UŁ, sygn. 2892).

Kontrola zajęć praktycznych studentów polegała na:

- hospitacji zajęć studentów przez nauczyciela – opiekuna praktyki,
- hospitacji zajęć studentów przez pracowników dydaktyk szczegółowych z UŁ,
- hospitacji zajęć studentów przez innych nauczycieli akademickich UŁ,
- przeprowadzaniu wywiadów z dyrektorkami placówek i nauczycielami – opiekunami praktyk przez opiekunów z ramienia uczelni,
- analizie i kontroli dokumentacji studenckich praktyk (dzienników praktyk, konspektów, zaliczeń itp.).

Wyniki kontroli przedstawiane były:

- w ramach spotkań ze studentami po zakończeniu praktyk,
- w ramach spotkań pracowników naukowo-dydaktycznych Instytutu (ocena przygotowania merytoryczno-dydaktycznego studentów do podjęcia działalności praktycznej).

Opiekunowie kierunkowi przedstawiali ocenę przebiegu praktyk pełnomocnikowi dziekana ds. praktyk pedagogicznych, zaś ogólna ocena przebiegu wszystkich praktyk na wydziale przesyłana była pełnomocnikowi rektora ds. praktyk pedagogicznych (Archiwum UŁ, sygn. 2892).

Przygotowanie zawodowe słuchaczy pięcioletnich stacjonarnych studiów magisterskich na kierunku *wychowanie przedszkolne* Wydziału Filozoficzno-Historycznego Uniwersytetu Łódzkiego odbywało się zgodnie z Wytocznymi Ministerstwa Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki (Archiwum UŁ, sygn. 175, s. 1–2). Studenci w oparciu o „Wykaz podstawowych przedmiotów kierunkowych” realizowali wówczas pięć rodzajów praktyk (tab. 3).

Tabela 3.

Rodzaje praktyk realizowanych przez studentów kierunku wychowanie przedszkolne UŁ w roku akademickim 1981/82

Rodzaj praktyki	Miejsce realizacji	Czas realizacji
Śródroczna	w przedszkolu	150 godzin w ciągu pięciu lat nauki
Dwutygodniowe ćwiczenia terenowe	w formie obozu naukowego w środowisku wiejskim lub małomiasteczkowym (w przedszkolu lub szkole)	po IV semestrze nauki
Wakacyjna	w dziecińcach, na koloniach letnich lub obozach harcerskich	po II semestrze nauki
Trzytygodniowa praktyka ciągła Jednotygodniowa praktyka ciągła	w przedszkolu w klasie I szkoły podstawowej	po VI semestrze, we wrześniu
Sześciotygodniowa	w przedszkolu	w IX semestrze nauki

Źródło: Archiwum UŁ, sygn. 175, s. 1–2

Jak podają źródła, studenci *wychowania przedszkolnego* w roku akademickim 1982/83 zrealizowali praktyki śródroczne w 2 placówkach przedszkolnych, czterotygodniową praktykę ciągłą w 11 instytucjach zlokalizowanych na terenie: Łęczycy, Łodzi, Pabianic, Piotrkowa Trybunalskiego oraz Zduńskiej Woli, sześciotygodniową praktykę w przedszkolach i w Wojewódzkiej Bibliotece Pedagogicznej w Łodzi oraz praktykę terenową w Andrzejowie i Pabianicach. Odwołując się do zapisów „Wykazu podstawowych przedmiotów kierunkowych”, należy zauważyć, iż w omawianym okresie pominięto realizację praktyk w klasach I szkół podstawowych (Archiwum UŁ, sygn. 175, s. 1–2). Szczegółowy harmonogram tych praktyk prezentuje tabela 4.

Tabela 4.

Wykaz praktyk studentów UŁ na kierunku wychowanie przedszkolne w roku akademickim 1982/83

Rodzaj praktyk	Rok studiów	Termin	Miejsce	Liczba studentów	Opiekun
Śródroczna	III	30 godzin w semestrze zimowym	Państwowe Przedszkole nr 106, ul. Astronautów 17	27, wszyscy zaliczyli	mgr E. Łatacz
	IV	15 godzin w semestrze zimowym i 15 w letnim	Państwowe Przedszkole nr 184, ul. Bartoka 39	15, wszyscy zaliczyli	mgr J. Kijak
Czterotygodniowa praktyka ciągła	III	1.09–30.09.1983	PP nr 23, ul. Żeromskiego 105	3	mgr J. Kijak
			PP nr 133, ul. Krzemieniecka 24	3	
			PP nr 152, ul. Retkińska 78	3	
			PP nr 146, ul. Morcinka 6	4	
			PP nr 142, ul. Wasilewskiej 30	4	
			PP nr 107, ul. Józefa 13	3	
			PP nr 78, ul. Struga 90	2	
			PP nr 14, ul. Odrodzenia 10, Pabianice	2	
PP nr 14, ul. Krakowskie Przedmieście, Piotrków Trybunalski	1	mgr J. Kijak			
PZPDz, ul. Zielona 47, Zduńska Wola	2				
Przedszkole w Łęczycy	1				
Sześciotygodniowa praktyka ciągła, cztery tygodnie w przedszkolu i dwa na zbieranie materiałów do pracy magisterskiej	IV	19.09–15.10.1983	PP nr 88, ul. Rogozińskiego 4	4	mgr A. Gabrych
			PP nr 36, ul. Ceramiczna 7	3	
			PP nr 126, ul. Broniewskiego 101	4	
			PP nr 190, ul. Piękna 39/41	1	
			PP nr 1, Okrzei 6, Aleksandrów Łódzki	2	
		17.10–29.10.1983	PP nr 88, ul. Rogozińskiego 4	4	
			PP nr 36, ul. Ceramiczna 7	3	
			PP nr 190, ul. Piękna 39/41	1	
			PP nr 1, Okrzei 6, Aleksandrów Łódzki	2	
			Wojewódzka Biblioteka Pedagogiczna, ul. Wólczańska 202, Łódź	3	
Terenowa praktyka w formie obozu naukowego	III	1.06–17.06.1983	PP w Pabianicach, ul. Odrodzenia 10	12	mgr E. Łatacz
	II	15.09–28.09.1983	PP nr 2, Andrzejów, gmina Andrespol, ul. Przylesie 14	10	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Archiwum UŁ, sygn. 77

W kolejnym roku akademickim większość studentów IV i V roku *wychowania przedszkolnego* odbyła praktyki ciągle na terenie 11 placówek (w Łodzi, Pabianach i Głownie) wytypowanych przez Kuratorium Oświaty w Łodzi. Część osób ze względu na sytuację rodzinną zrealizowała je w miejscu zamieszkania. Słuchacze II roku uczestniczyli wówczas w obozach naukowych na terenie: Państwowego Przedszkola nr 1 w Koluszkach (10 studentów), Państwowego Przedszkola w Andrzejowie (11 osób) i Szkoły Podstawowej 1000-lecia w Grotnikach (12 dziewcząt), (Archiwum UŁ, sygn. 77, s. 38). Zakres praktyki realizowanej w toku studiów pedagogicznych z *wychowania przedszkolnego* na UŁ w roku akademickim 1983/84 prezentuje tabela 5.

Tabela 5.

Wykaz praktyk studenckich na kierunku wychowanie przedszkolne UŁ w roku akademickim 1983/84

Rok nauki	Rodzaj praktyki	Liczba studentów	Opiekunowie
V	sześciotygodniowa praktyka ciągła 17.09–26.10 (cztery tygodnie w przedszkolu i dwa w szkole)	22	mgr A. Gabrych (przedszkola) mgr M. Ciebada (szkoły)
IV	czterotygodniowa praktyka ciągła w przedszkolu 17.09–12.10	19	mgr J. Kijak
II	dwutygodniowe ćwiczenia w formie obozu terenowego (wrzesień)	33	mgr E. Kowalska-Dubas (Koluszki) mgr E. Łatacz (Andrzejów) mgr A. Trzuskowski (Grotniki)

Źródło: Archiwum UŁ, sygn. 77, s. 38

W dniach 17.09–12.10.1984 roku 19 słuchaczek IV roku pięcioletnich stacjonarnych studiów *wychowania przedszkolnego* odbyło czterotygodniową praktykę ciągłą w Państwowych Przedszkolach w Łodzi: nr 125, 156, 174, 163 oraz w placówce zorganizowanej przy zakładzie Olimpia i w Przedszkolu nr 1 w Rawie Mazowieckiej (Archiwum UŁ, sygn. 77, s. 67). Warto zauważyć, że wytypowane instytucje otrzymały wówczas instrukcję opracowaną przez Katedrę Historii i Teorii Wychowania na Wydziale Historyczno-Filozoficznym UŁ, dotyczącą organizacji, przebiegu i oceny praktyk. Jak podają źródła, 12 osób ukończyło praktyki z oceną bardzo dobrą, 6 z dobrą

i I z dostateczną. Studentki wykazały się znajomością programu nauczania w poszczególnych grupach wiekowych, stosowały właściwe metody i formy pracy oraz „przygotowały ciekawe i estetyczne pomocy dydaktyczne. Były miłe, serdeczne i opiekuńcze w stosunku do dzieci oraz chętnie brały udział w czynnościach użyteczno-społecznych na rzecz danego przedszkola” (Archiwum UŁ, sygn. 77, s. 64–66).

W terminie od 5 do 26 października 1987 roku odbyła się kolejna dwutygodniowa praktyka studentów V roku *wychowania przedszkolnego* Wydziału Historyczno-Filozoficznego UŁ, której celem było zapoznanie z działalnością zawodową i pedagogiczną nauczycieli klas I–II szkół podstawowych. Zrealizowana została na terenie 14 placówek (w tym 5 w Łodzi). W czasie jej trwania studentki „hospitowały i przeprowadzały samodzielnie zajęcia lekcyjne i pozalekcyjne w klasach I i II. W większości placówek przyjęto studentów z powagą i odpowiedzialnością” (Archiwum UŁ, sygn. 77, s. 60–61).

Wnioski

Jednym z najważniejszych celów kształcenia przyszłych nauczycieli przedszkoli na poziomie akademickim było m.in. rozwijanie niezbędnych kompetencji zawodowych oraz zachęcanie do nabywania nowych. Często zastanawiano się jednak nad tym, na ile uniwersytety przygotowywały swoich studentów do zawodu. Owocem badań tego zagadnienia były m.in. dwa raporty, powstałe na początku lat 80.:

- 1) Stefana Słomkiewicza – „Zawodowe funkcjonowanie absolwentów nauczycielskich kierunków studiów dziennych w uniwersytetach i WSP” (Słomkiewicz, „Ruch Pedagogiczny”, nr 3, 1981).
- 2) Alicji Kotusiewicz i Henryki Kwiatkowskiej – „Uniwersytecki system kształcenia nauczycieli” (Kotusiewicz, Kwiatkowska, Warszawa 1980).

Niezwykłe ciekawy wydaje się fakt, iż dostarczyły one skrajnie różnych wyników, prawdopodobnie ze względu na odmiennosć przyjętej metodologii. Pierwszy z nich przepełniony był pozytywami, zaś drugi w głównej mierze negatywnymi ocenami. Pomimo dzielących je różnic, oba przekazy zwróciły uwagę na wiele mankamentów w ówczesnym uniwersyteckim kształceniu nauczycieli. Wykazały m.in., że większość badanych absolwen-

tów nie przygotowano dostatecznie do pełnienia zadań pedagogicznych, a także że badany system był „przykładem dezintegracji procesu poznania, dzieląc je na poznanie teoretyczne i praktyczne, czyli na dwa odrębne tory kształcenia. Poznanie teoretyczne, o statusie poznania wysoce abstrakcyjnego, uważano za bardziej wartościowe i godne niż praktyka, którą traktowano skrajnie instrumentalnie” (Leżańska, 1998, s. 156–157), pomimo iż zakładano, że ma stanowić nieodłączną część systemu dydaktyczno-wychowawczego (Dz.U. 1985, nr 42, poz. 201). „Waga problemu spowodowała powołanie od września 1983 r. Międzyresortowego Zespołu ds. Kształcenia, Doksztalcania i Doskonalenia Nauczycieli (...), który zajął się między innymi praktycznym przygotowaniem zawodowym przyszłych nauczycieli, w tym także nauczycieli przedszkoli” (Leżańska, 1998, s. 156–157).

Owe chęci zmiany i rozwiązania problemu widać w harmonogramach oraz tendencjach przedstawionych praktyk. Jak podają źródła, realizowane na kierunku *wychowanie przedszkolne* umożliwiały studentom UŁ konfrontację wiedzy teoretycznej i umiejętności dydaktyczno-wychowawczych zdobytych w trakcie nauki z rzeczywistością przedszkolną lub szkolną, pogłębiały jednocześnie znajomość pracy z dziećmi, uczyły planowania samodzielnych działań, właściwego prowadzenia dokumentacji oraz zapoznawały ze sposobami organizowania zebrań z rodzicami, uroczystości, jak również rad pedagogicznych. „Na terenie wytypowanych przedszkoli opiekunowie praktyk byli wysoko kwalifikowanymi nauczycielami. Dzięki nim studenci zdobywali wiele cennych doświadczeń” (Archiwum UŁ, sygn. 77, s. 40).

W przedstawionych danych z lat 1981–1989 uwidacznia się jasno brak powtarzalnego harmonogramu prowadzenia praktyk, przy jednoczesnej tendencji do jego ciągłego ulepszania. W każdym roku bowiem plan praktyk przedstawiał się inaczej, charakterystyczna wydaje się tendencja do ograniczenia ilości rodzajów i typów praktyk, przy jednoczesnym wydłużeniu czasu ich trwania. W piśmie z 12 stycznia 1981 r. w *Informacjach o pracach nad zmianami w programach i planach studiów na kierunkach pedagogicznych* zakładano, że „należy dostosować program zajęć do wymogów przyszłej pracy zawodowej poprzez przeprowadzanie dużej liczby godzin przeznaczonych na metodyki, w tym także *wychowania przedszkolnego* w przedszkolach ćwiczeń” (Archiwum UŁ, sygn. 75). W tym miejscu należy dodać, iż placówki te często cechowało znaczne oddalenie zarówno od siebie, jak i od uczelni. W sprawozdaniach

często podkreślano fakt, iż problemy komunikacyjne odgrywały w relacjach: opiekun – praktykant istotną rolę i stanowiły przyczynę braku zapewnienia należytej opieki i kontroli nad przebiegiem praktyk.

Co ciekawe, od 1981 roku uwidacznia się opóźnienie momentu rozpoczęcia praktyk przez studentów. Dla przykładu, w latach 1981–1983 praktyki prowadzone były już po II semestrze nauki oraz w każdym kolejnym roku studiów, gdy już w 1984 roku znaleźć możemy informacje o praktykach na III–V roku studiów.

Ważną uwagę poświęcano także osobie opiekuna praktyk, stopniowo zmniejszając liczbę przypadających mu pod opiekę studentów (do 2), a także starając się jasno określić, czym powinien się on cechować, np. poprzez postulat typowania na to stanowisko jedynie nauczycieli z pięcioletnim stażem pracy. Obowiązkiem opiekuna praktyk kierunkowych „było zaś:

- opracowywanie regulaminu praktyk,
- przygotowanie dla Kuratorium zapotrzebowania na placówki dla prowadzenia zajęć,
- zebranie informacyjne ze studentami,
- przydział studentów do placówek,
- zebranie informacyjne z nauczycielami-opiekunami praktyk,
- hospitowanie samodzielnie prowadzonych przez studentów zajęć” (Archiwum UŁ, sygn. 2892).

Jak wskazują źródła, studenci kierunku *wychowanie przedszkolne* w latach 1981–1989 wykazywali się dobrym przygotowaniem do pracy w zawodzie nauczyciela, wypełniali obowiązki zgodnie z instrukcją praktyki i zadaniami nałożonymi przez dyrekcje placówek, a także żywo interesowali się dziećmi oraz ich środowiskiem rodzinnym. Odznaczyli się dobrą znajomością materiału nauczania. Byli natomiast mało rozśpiewani i znali niewiele piosenek (Archiwum UŁ, sygn. 77, s. 39). Bywało również, że „wykazywali niechęć do opracowywania konspektów zajęć, wymagali kontroli i nadzoru oraz dopingiu w pracy badawczej” (Archiwum UŁ, sygn. 77, s. 17).

Według źródeł, praktyki były realizowane zgodnie z harmonogramem, zarówno w placówkach przedszkolnych, jak i w szkołach, a także w trakcie obozu terenowego. Studenci podlegali ocenom zgodnie z przygotowanymi ogólnie instrukcjami. W kolejnych latach zalecano wyznaczanie placówek jak najlepiej przygotowanych na przyjęcie uniwersyteckich praktykantów.

Podsumowanie

Posiadanie przez pedagogów, w tym także wychowawców przedszkoli, przygotowania nie tylko teoretycznego, ale przede wszystkim praktycznego, było i jest do dnia dzisiejszego niezmiernie istotne, pozwala ono bowiem „rozwiązywać nieprzewidziane, bliżej nieokreślone w czasie studiów problemy dydaktyczno-wychowawcze” (Krawcewicz, Warszawa 1979, s. 179).

Wartość praktyki opiera się głównie na stworzeniu studentom możliwości krytycznego odniesienia się do posiadanej wiedzy teoretycznej, zweryfikowania własnych wyobrażeń o zawodzie nauczyciela, a tym samym trafności jego wyboru. Praktyka kształtuje ponadto postawy i umiejętności ułatwiające wykonywanie przyszłych czynności, wyrabia poczucie odpowiedzialności, uczy łatwości w nawiązywaniu kontaktów społecznych oraz rozwija spostrzegawczość pedagogiczną (Duraj-Nowakowa, Katowice 1979, s. 17).

Uczenie się przez praktykę daje możliwość obserwowania i prowadzenia zajęć, a także uczestnictwa w życiu grup przedszkolnych i szkolnych, przyczyniając się do zdobycia wiedzy opartej na działaniu. Filozofia studiów nauczycielskich zakładała i zakłada bowiem wzajemne powiązania i równowagę pomiędzy teorią a praktyką, racjonalizmem a empirią, czyli myśleniem opartym na rozumie, doświadczeniu oraz przeżyciach (*Encyklopedia XXI wieku*, s. 843).

Pomimo zmieniających się teorii naukowych, programów nauczania i sposobów postrzegania rzeczywistości, praktyka zawodowa zawsze zajmowała ważne miejsce w planach kształcenia przyszłych nauczycieli przedszkoli. Pozwala jednocześnie zachować poczucie bezpieczeństwa i przygotować się do wyzwań zawodowych (Walkiewicz, 2006).

Koncepcja kształcenia przez praktykę wyróżnia dwa pojęcia: uczenia się z praktyki oraz uczenia się poprzez praktykę. W pierwszym wypadku zachodzi proces nabywania konkretnej umiejętności oraz wielu związanych z nimi pojęć, działań rutynowych, strategii i umiejętności. Jego przewodnim celem jest reprodukcja wzoru działania. Uczenie się przez praktykę otwiera natomiast umysł na szersze rozumienie sytuacji edukacyjnych i zjawisk pedagogicznych. Stwarza kandydatom na nauczyciela lub czynnym dydaktykom wiele okazji do refleksji nad praktyką, pozwala doświadczyć trudu stawiania pytań i indywidualnego obserwowania reakcji dzieci.

Praktyki, stanowiąc podstawowy składnik edukacji nauczycieli, w tym także nauczycieli przedszkoli, obejmowały i obejmują treści, których źródłem są wartości, wiadomości i umiejętności z dziedziny nauk o wychowaniu, głównie z zakresu dyscyplin i subdyscyplin pedagogicznych i psychologicznych (*Encyklopedia XXI wieku*, s. 846–847). Realizowane w toku studiów były i są konfrontacją zdobytej wiedzy teoretycznej z praktycznymi umiejętnościami związanymi z kierunkiem studiów. Służą i służyły nabywaniu umiejętności zawodowych poprzez realizację zajęć z dziećmi, umożliwiały i umożliwiają zapoznanie się ze specyfiką organizacji i funkcjonowania szkół i placówek opiekuńczo-wychowawczych. Były i są integralną częścią systemu kształcenia nauczycieli przedszkoli, posiadały i posiadają status równorzędny z innymi przedmiotami objętymi planem studiów.

Praktyki stanowiły i stanowią pole doświadczalne i badawcze, a jednocześnie źródło inspiracji dla przyszłej aktywności zawodowej. Szczególną rolę w tym zakresie w akademickim kształceniu nauczycieli przedszkoli odgrywały w latach 1981–1989 ćwiczenia terenowe w postaci obozów naukowych, realizowanych dla II roku studiów. Ich celem było zapoznanie z praktycznym zastosowaniem metod badań pedagogicznych. W ich trakcie studenci opracowywali narzędzia badawcze, przeprowadzali badania i dokonywali ich analizy.

Dziś, podobnie jak w przeszłości w celach praktyki pedagogicznej studentów (*Regulamin praktyk dla studentów pedagogiki*, Uniwersytet Łódzki, 2010/11) nadal wskazuje się przede wszystkim na poznanie funkcjonowania wybranych instytucji i placówek o charakterze oświatowo-wychowawczym i dziedzin ich działalności oraz roli zawodowej nauczyciela jako opiekuna-wychowawcy, organizatora i animatora wypoczynku oraz zabawy, a także zdobywanie i doskonalenie umiejętności dydaktycznych w wybranej dziedzinie poprzez próby samodzielnego wykonywania powierzonych zadań.

Bibliografia

Archiwum UŁ, sygn. 75.

Archiwum UŁ, sygn. 77.

Archiwum UŁ, sygn. 89.

Archiwum UŁ, sygn. 157.

Archiwum UŁ, sygn. 175

- Archiwum UŁ, sygn. 682.
- Archiwum UŁ, sygn. 2892.
- Archiwum UŁ, sygn. 2893.
- Duraj-Nowakowa K. (1979), *Praktyki zawodowe w kształceniu studentów na kierunkach nauczycielskich*, Wydawnictwo UŚ, Katowice.
- Duraj-Nowakowa K. (2011), *Praktyki zawodowe w kształceniu studentów na kierunkach nauczycielskich*. W: K. Duraj-Nowakowa (red.), *Kształtowanie profesjonalnej gotowości pedagogów*, Wydawnictwo WAM, Kraków.
- Kacprzak L., Pająk K. (red.), *Polski system edukacji po reformie 1999 roku*, Wydawnictwo Elipsa, Warszawa – Poznań.
- Kotusiewicz A., Kwiatkowska H. (1980), *Uniwersytecki system kształcenia nauczycieli, Raport z badań*, Warszawa.
- Krawcewicz S. (1979), *Współczesne problemy zawodu nauczyciela*, Książka i Wiedza, Warszawa.
- Leżańska W. (1998), *Kształcenie nauczycieli wychowania przedszkolnego w Polsce*, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Praktyki pedagogiczne* (2005). W: T. Pilch (red.), *Encyklopedia XXI wieku*, t. IV, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa.
- Słomkiewicz S., *Zawodowe funkcjonowanie absolwentów kierunków nauczycielskich*, „Ruch Pedagogiczny”, nr 3, 1981.
- Walkiewicz B. (2006), *Praktyki pedagogiczne w systemie kształcenia nauczycieli*, CODN, Warszawa.
- Włoch S. (2005), *W poszukiwaniu innowacyjnego modelu kształcenia nauczycieli*. W: Z. Andrzejak,

Akty prawne

- Dz. Urz. MO, 1945, nr 2, poz. 50.
- Dz. Urz. MOiSzW, 1967, nr B–6, poz. 58.
- Dz.U., 1985, nr 42, poz. 201.
- Dz. Urz. MO, 1990, nr 65, poz. 210.